

2. LETNIK

=KNJIŽEVNOST=

KAZALO

KAZALO.....	2
1. KLASICIZEM in RAZSVETLJENSTVO.....	3
i. RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM.....	6
2. ANTON TOMAŽ LINHART.....	7
3. VALENTIN VODNIK.....	7
4. POMEN RAZSVETLJENSTVA ZA SLOVENCE.....	8
5. JEZIKOSLOVCI V RAZSVETLJENSTVU.....	8
6. PREDROMANTIKA IN ROMANTIKA.....	9
7. ANGLEŠKA ROMANTIKA.....	10
8. FRANCOŠKA ROMANTIKA.....	11
9. ITALIJANSKA ROMANTIKA.....	12
10. SLOVANSKA ROMANTIKA.....	12
11. POLJSKA ROMANTIKA.....	13
12. ČEŠKA ROMANTIKA.....	13
13. ROMANTIKA NA SLOVENSKEM.....	14
14. PREŠERNU.....	15
15. REALIZEM.....	18

1. KLASICIZEM in RAZSVETLJENSTVO

KLASICIZEM

→ Francozi so imeli klasicizem zelo razvit

→ razsvetljenstvo so imenovali **STOLETJE LUČI**

→ klasicizma Slovenci sploh nimamo

→ izrazit je v Franciji, drugje manj

→ **delo TARTUFFE**

- **KLASIKA** - prvotni pomen, antiko- grška in rimska antika
- **KLASIČNA DELA** - je enako pomembno kot dela iz antike, slovenski klasiki
- **KLASIČNA IZOBRAZBA** - klasična jezika (grščina, latinščina)
- **KLASIČNI JEZIKI** (stara grščina, latinščina)
- **KLASIČNA GIMNAZIJA** (ima oba jezika)

→ **doba, ki je klasiko najbolj jemala za vzgled se imenuje KLASICIZEM**

→ ZNAČILNOSTI:

- 1. zgled je bila antika
- v času 2. pol. 17. stol. ko so se v Evropi pojavile monarhija (vladarji so popolni absolutisti) (**LUDVIK XIV**)
- center kulture so postali kraljevski dvorci (**ERSAILLES**) (izg. Versaj) (Dunaj, Schonbrunn,, Petrograd
- pomembna je vloga **SALONOV**, **nastanejo** literarni ali umetnostni saloni
- vodilno vlogo pri salonu imajo velikokrat ženske
- v salonih so gojili razne vrste umetnosti (glasba, književnost, brali odlomke iz romanov)
- književnost postane del družabnosti
- saloni so krojili okus dobe, osnovno merilo pisanja sta bila **razum in skladnost z naravo**
- pri pisanju zahtevajo red, odklanjajo čustva in domišljijo
- ustvarjalci so pripadniki višjih slojev
- največ ustvarjajo **tragedije in epe** v katerih tudi nastopajo višji sloji
- **FILOZOFIJA ČASA**
- **racionalizem (RENE DESCARTES) misel: »COGITO ERGO SUM« (mislim, torej sem!)**
- empirizem : izkrunstvo (JOHN LOCKE) izkustvena filozofija MISEL: »za resnico sprejemam, kar sem izkusil!«

→ LITERATURA

- **razvije se miselna poezija** (refleksivna poezija), **basen v verzih** (basnopisec J. La Fontaine)
- 12 knjig basni je napisal (Ezop, Feder) vsaka basen ima moralen nauk
- nastane še zgodovinska, filozofska in spominska proza
- **DRAMATIKA**
- **tragedija je morala upoštevati** številna pravila; slog je vzvišen/ dostojanstven, snov mora biti iz narodne zgodovine, iz sodobnosti, biblije ali antične mitologije
- **pravilo:** jasnost in razumnost
- **držali so se pravila o TROJNI ENOTNOSTI**

- **VERZ: aleksandrivec dvanajsterec**
- Na odru nikoli ni smela teči kri, ni umorov, Shakespeara razglasijo za barabara
- **Najpomembnejša trageda sta bila PIERRE CORNEILLE (izg. Kornjeil), delo CID** → s pomočjo razumov ukroti čustva- izrazit klasicizem
- **JEAN BAPTISTE RACINE** (izg. Rasin) (tragedije: Andromaha, Mitridat, Fedra)
- Junak postavljen na oder v tistem trenutku, ko čustev ne obvladuje več
- **Avtor komediograf MOLIERE**
- **Najznamenitejši avtor tega časa**
- Iz pariške meščanske družine, oče tapetnik
- **Postane varovanec LUDVIKA XIV.**
- **Življenjepis o MOLIERU- roman TESPIS V DEŽJU IN SONCU**
- Imel svoje potujoče gledališče
- Potoval je z ženo po Franciji
- Njegova žena je igrala
- V Franciji živel v zadnjih letih življenja pod kraljevo zaščito → Ludvik XIV.
- Kritičen do vseh, vedno prizanaša kralju
- Umrl je na odru, ko je igral namišljenega bolnika
- Noben zdravnik ni hotel k njemu
- Njegovi junaki prihajajo v konflikte ali spore zaradi duševnih ali družbenih zablod
- Liki: svetohlinec, skopuh slepar
- **Nekateri med njimi so postali SINONIMI za splošno veljavne tipe (npr. Skopuh, Svetohlinec, Namišljeni bolnik)**
- LJUDOMRZNIK je avtor 27-ih del (komedij)
- Gre za komedije in značajske ali karakterne komike (TARTUFFE, komedija Smešne precioze, Ljudomrznik, Namišljeni bolnik)
- (**gizdevka**- izumetničene ponarejene ženske)
- v 17. stol. Posmehljivo ime za dame iz visoke francoske družbe, ki so se šopirile z izbrano eleganco in izumetničenim izražanjem in vedenjem

RAZSVETLJENSTVO

→ nadaljevanje klasicizma

→ pojavi se po l. 1700 oz. v 2. pol. 18. stol (francoska revolucija 1789)

→ **RAZLOGI za nastop razsvetljenstva:**

- razkrajanje absolutistične monarhije

- nastop razsvetljenske miselnosti, katere nosilec je **MEŠČANSTVO**
- tudi delavski razred je vedno številčnejši

• **RAZSVETLJENSKA MISLENOST:** ljudi je treba razsvetliti, šolati

- v tem času se močno razvijejo matematika in naravoslovne vede
- filozofske osnove so enake kot v klasicizmu (**DESCARTES, JOHN LOCKE**)

→ **RAZUM- najvišja vrednota dobe**

- -razum naj bi bil ključ do sreče
- -razsvetljenstvo se razvije po vseh evropskih deželah in pripravi francosko meščansko revolucijo (GESLA: LIBERTE, EGALITE, FRATERNITE- svoboda, enakost, bratstvo)
- -najbolj razviti državi sta Francija in Anglija

- **FRANCIJA- razsvetljenci**
 - **LA FONTAINE** (basni)
 - Enciklopedisti (enciklopedija), **najslavnejši Denis Diderot**-pregled vseh znanosti
 - **VOLTAIRE** (izg:volteir) **roman KANDID ali OPTIMIZEM** (1759)
 - To je parodija na nemškega filozofa optimista LEIBNIZA
 - Kandid najde ob koncu smisel življenja v obdelovanju zemlje
 - **BEAUMARCHAIS** –Figarova svatba 1783
 - Seviljski brivec
- obe igri sta polni družbene satire višje družbe tik pred revolucijo
- SATIRA**→izraža kritiko na smešen način

➤ **ANGLIJA**

- **JONATHAN SWIFT** →Guliverjeva potovanja
- **HENRY FIELDING**→ Tom Jones
- **DANIEL DEFOE**→Robinson Crouse

➤ **ITALIJA**

- **CARLO GOLDONI**→Krčmarica Mirandolina
- Italijanski komediograf

➤ **NEMČIJA**

- **GLOKSTOCK**→Mesija
- **LESSING**→(basni) Emilija Galotti
- Zavračal je francosko klasično dramatiko, Shakespeara postavi za vzor

• **RAZMERE**

- v Avstriji in razsvetljenstvo na slovenskem
- smo pod Habsburžani
- najpomembnejša vladarja Marija Terezija (1740-1780) in eden izmed njenih sinov Jožef II. (1765-1780)-jorgent 1780-1790

• **REFORME**

- **1. ŠOLSKA 1774**: obvezna šola (vrste šol: trivalke, glavne šole, normalne). Latinščino kot učni predmet zamenja nemščina
- **2.** ureditev katastra in dajatve→hišne številke itd
- **3.**podložniška reforma –določa koliko dni v letu dela kmet za fevdalca
- **4.** davčna reforma→obdavčila sta cerkev in fevdalno gospodarstvo
- **5.** stalna vojska
- **6.** kazenski zakoni
- **7.** ustanovitev deželnih vlad in kresij (oboje je bilo podrejeno vladarju in ne fevdalnemu gospodu)

• **JOŽEVE REFORME**

- Ustanovitev GUBERNIJA (upravne enote)
- Tolerančni patent→dvorci različne veroizpovedi kot enakopravne
- Zemljiška odveza→podložniki postanejo samostojni- padec fevdalizma
- Ukinjanje samostanov

- Ukrepi splošnega varčevanja → število sveč v cerkvi
- Nekatere od reforme je moral celo preklicati
- V tem času nastane nova služba : cesarsko kraljevi uradnik
- **Po smrti Jožefa II. pa je bil naslednik FRANC I.**
- Dejanski vladar je tedaj METTERNICH
- Država je postala v tem času prej zaostala.
- Metternic je sodeloval pri ustanovitvi SVETE ALIANIE, ki naj bi onemogočila napredna gibanja
- Uvedel je strog **policijski režim in cenzuro**
- Vsi absolutistični vladarji vse Evrope so se združili

i. RAZSVETLJENSTVO NA SLOVENSKEM (1768-1819)

Marko Pohlin
Kranjska Dramatika

umreta Zois in Vodnik

1809- KOPITARJEVA SLOVNICA → 1. slovenska znanstvena slovnica

- Slovenci smo tedaj podvrženi močni **germanizaciji**
 - Izobraženci so želeli ustvariti književnost v našem jeziku, da bi se preprosti ljudje izobrazili ali OMIKALI
 - **Vladalo je** prepričanje, da bo povečana izobraženost ljudi uspela razrešiti vseh vrst problemov
 - Širila se je tudi **PRERODNA MISLENOST**: poudarja pomen dviga narodne zavesti. Gre za meščane, slovenski izobraženci so se šolali na tujem
 - Šolanje → Dunaj, Gradec
 - Treba jim je bilo dokazati, da je naš jezik primeren tudi za višje kulturne potrebe
 - **Rodi se težnja po poenotenem slovenskem knjižnem jeziku**
 - Poenoteni jezik je treba slovnično uzakoniti
 - **Literarno delovanje** do razsvetljenstva je bilo skoraj v celoti verske narave
 - **Pojavijo se** strokovno- znanstveni, ljudsko-poučni in leposlovni teksti
- **POLITIČNE IDEJE**
 - **1.** ideja o zedinjeni Sloveniji (Kranjska, Spodnja Štajerska, Koroška)
 - **2.** avstroslavizem → Avstrija bo nekoč Slovanska država, idealistična ideja. Čez 100 let nastane Avstro-Ogrska
 - **3.** ideja južno-slovanske Ilirije → prebivalstvo na tem ozemlju je potomstvo Ilirov, kasneje uresničena

LITERARNO DELO v času razsvetljenstva

- razsvetljenci so prebujali narodno zavest
- **delovali so v KROŽKIH**
 - **1. MENIŠKI KROŽEK** → vodi ga **MARKO POHLIN**
 - pisal je učbenike, znan po svoji slovnici (Kr. Gramatika)
 - osnova- ljubljanski govor, v njej se je naslonil na številne germanizme

- uvod → pomemben zaradi prebudnih idej + poglavja o metriki in poetiki so zanimiva
- **JANZENISTI IN JOŽEFINCI –menihi**
- **Janzen**- holandski katoliški škof
- **Pomemben JURIJ JAPELJ** → katoliški prevod Biblije, ohranja Trubarjevo izročilo
- **Matevž Ravnikar, Jakob Zupan, Jan Kumerdelj**
- **ZOISOV KROŽEK**
- **glavna oseba ŽIGA ZOIS** (1747-1819)
- bil je baron, fevdalec, ki se ukvarja tudi s fužinarstvom
- zanima se za mineralogijo (veda o mineralih)
- imel je ogromno knjižnico → tipičen razsvetljenec
- postane mentor in mecel slovenskim kulturnim delavcem
- za slovensko literaturo navduši LINHARTA, pesniško vzgajal **VODNIKA**, podpiral **BÜRGERJEVO LENORO** (balada) → poezija grobov in noči → motiv: mrtvec pride po ljubico, ljubica se prepira z bogom in je zato kaznovana (Prešeren bo Lenoro prevedel **KONGENIALNO** → **najlepši možni prevod**)
- **AKADEMIJA DELOVNIH (Academia operosorum)**
 - Skrbeli so za slovenski jezik

2. ANTON TOMAŽ LINHART

- Doma iz Radovljice na Gorenjskem, obrtniška družina
- Šolanje → gimnazija v Ljubljani, nato gre v Stiški samostan
- Zatem gre na Dunaj → študij
- **Literarno delo :**
- verzi :
- cvetje s Kranjskega
- Nedokončana ZGODOVINA NAŠIH KRAJEV: zgodovina kranjske in drugih južnih Slovanov- Prešeren bo pri pisanju krsta pri Savici črpal tudi iz tega dela
- Ustvari Slovensko posvetno gramatiko
- **Po nemškem avtorju RICHTERJU napiše ŽUPANOVO MICKO** (1789), uprizorjena je takoj, glavna vloga Linhartova žena
- **Po Be Marchaisu (Figarova svatba) nastane TA VESELI DAN ali MATIČEK SE ŽENI** leta 1790, izide 1798, igran šele 1848, po ukinitvi cenzure
- Linhart je začetnik slovenske posvetne dramatike in je še danes železni repertoar Slovenskih gledališč
- V Linhartovih komedijah najdemo vse vrste komike

3. VALENTIN VODNIK

- rojen v Ljubljani leta 1758, kmečka družina, pokopan na pokopališču na Navju
- postal je duhovnik, ob sodelovanju s Zoisom pa razsvetljenski delavec
- **bil je 1. slovenski novinar**, časopis Lubjanske novice (od 1797-1800) → začetnik slovenskega publicističnega jezika
- bil je publicist, razsvetljenec, prizadeven šolnik
- piše **VELIKO IN MALO PRATIKO**
- bil je prizadeven šolnik, služba v liceju

- velik ljubitelj Francozov, Napoleona
- **napiše ILIRIJA OŽIVLJENA** → časti Francoze
- **leta 1806** → 1. slovenska pesniška zbirka **PESMI ZA POKUŠINO**
- **DELA:**
 - Zadovoljni Kranjec
 - Oda VRŠAC
 - Dramilo (pesma za moje rojake)
 - Basen nemški in kranjski konj
- **Brali smo:** Pesma za moje rojake-dramilo
»Leniga čaka strgan rokav, palca beraška, prazen bokal«
Posebna metafora ali METONONIMIJA: ključno Revščina
- Pesem ima tri kitice. Obrača se neposredno na rojake Kranjce
- Pesem je optimistična in poskočna
- Je socialno in moralno spodbudna in poziva Slovence k prizadevnem uspešnem in marljivemu življenju
- SINEKDOHA: preimenovanje delov za celoto

4. POMEN RAZSVETLJENSTVA ZA SLOVENCE

1. -ČAS ORGANIZIRANEGA DVIGA IZOBRAZBE → organizirano šolstvo 1774
2. DVIG NARODNE ZAVESTI
3. POSKUSI STROKOVNEGA PISANJA (časnikarstvo)
4. ZAČETEK SLOVENSKE POSVETNE DRAMATIKE, prej samo cerkvena (pater Romulad → škofjeloški pasijon 1721 začetek)
5. v tem času nastane PESNIŠTVO → 1. almanah ali zbornik PISANICE (Bevk)
6. 1. PESNIŠKA ZBIRKA: Pesmi za pokušino 1806
7. VODNIK JE ZAČETNIK: poezija, publicistika, pisanje učbenikov

5. JEZIKOSLOVCI V RAZSVETLJENSTVU

- **JERNEJ KOPITAR**
 - Napiše Slovnico v nemščini 1809 (zavrača tujke)
 - S Prešernom sta prišla v spor.
 - Prvi izda brižinske spomenike v delu *GLAGOLITA CLOZIANUS*
 - Bil je dvorni cenzor in cenzuriral je besedila, ki so jih pisali j. Slovani
 - Bil je uradnik na ministrstvu za kulturo
 - V času Prešernovega ustvarjanja sta prihajala v konflikte
 - Kopitar je bil pomembna in zelo večplastna osebnost
 - Bil je 1. kritik Prešernovih pesmi, imel je velik vpliv na VUKA KARDŽIČA
- **MATEVŽ RAVNIKAR**
 - **Delo Sveto pismo za mlade ljudi**
 - Pogosto vabi brez potrebe deležja na –vši (danes je to zelo aihaična oblika)
 - Prešeren ga kritizira v svojem epigramu : »gorjancev naših jezik potujč'vavši, si kriv da kolne kmet molitve bravši«

▪ FRANC METELKO

- zasedal je stolico za slovenski jezik na liceju → 1817
- 1825 pa je izdal slovnico, v kateri je predložil črkopis → metelčica (za vsak glas svojo črko, znaki → latinični cirilski, metelkovi lastni)
- dolenjec po vodu

▪ PETER DAJNKO

- Štajerc → Radgona
- 1824 izda slovnico Črkopis dajnčica; namesto knjižnega jezika → VZHODNA ŠTAJERSČINA
- **Delujejo BUKOVNIKI → najpomembnejši ANDREJ ŠUSTER DRABOSNJAK → premožen kmet (znana Zgodba o izgubljenem sinu)**
- Predromantik URBAN JARNIK (Koroška)

6. PREDROMANTIKA IN ROMANTIKA (2.pol. 18. stol- 1.pol. 19.stol)

ROMAN- besedilo, prvotno napisano v romanskih jezikih

ROMANTIČEN- tak, kot dogodek v romanu- nenavaden, čustven, nerealen

ZNAČILNOSTI:

- čas razočaranja nad **MATERIALIZMOM** kapitalističnega sveta (denar)
- odpor proti klasicizmu in razsvetljenstvu
- odpor proti **RAZUMU** in proti veri v skladnost sveta
- pride do nasprotij med razumom in čustvi
- prevladujejo **ČUSTVA**
- uveljavljajo se človeška domišljija, fantazija, **NENAVADNOST**
- *uveljavljajo se težnje po ENAKOSTI MED LJUDMI* → enakopravnost, svoboda
- **na življenje gledajo PESIMISTIČNO** (motivi OBUPA, NESREČE, SMRTI)
- ker so nad življenjem razočarani, **iščejo zatočišče ali AZILE**
- **velik pomen ima NARAVA** (skoraj namesto Boga)
- življenje v naravi je drugačno od mestnega življenja nad katerim so razočarani
- J.J. ROUSSEAU : »Nazaj k naravi!«
- *Nastajala je POEZIJA GOBOV IN NOČI* (Lenora)
- Razočarani nad življenjem se v romantiki zatekajo v antiko, srednji vek (preteklost), v eksotične dežele (**ESKAPADA- bežanje iz resničnosti pomeni iskanje azilov ali zatočišč**)
- V Evropi se dviguje **zanimanje za ljudsko slovstvo** (pomemben Herder); v njem vidijo prvinski navdih, nesvobodni narodi pa z njim dokazujejo svojo zgodovino
- Romantiki se nenehno umikajo v svet domišljije → zgodbe so skrivnostne, nenavadne
- Med zvrstmi je vodilna **LIRIKA**, med epskimi besedilnimi vrstami pa **ROMAN** (sentimentalni, zgodovinski roman (scott))
- Romantiki se upirajo danim normam in avtoritetam, težijo k svobodi in samostojnosti
- **SVOBODA:**
 - a) OSEBNA ali SOCIALNA (družbena)
 - b) NACIONALNA (pomembna pri Slovencih)

- **Misel o svobodi:** angleški pesnik **BYRON**
- Življenje romantikov izvira iz kontrastov med **IDEALOV in STVARNOSTJO**, izraža pa se v pretirani čustvenosti ali sentimentalizmu
- Eden od pojavov v tem času je tudi **OSSIANIZEM (po Jamesou Maepersonu: Ossianovi spevi)** → ponaredil je ljudsko pesništvo
- V času predromantike in romantike se pojavi sentimentalna idila (lepši pogled na svet kot je v resnici) in **sentimentalni roman** (nepisan v obliki pisem)
- **Razvije se PANTEIZEM** : Bog je povsod!
- **Začetnik sentimentalnega romana je SAMUEL RICHARDSON in ROSSEAN** → Julija ali Nova Eloiza in **GOETHE**
- **Tako pisanje imenujemo tudi STURUM UND DRANG (napad v naval) (slo: viharništvo)**

GOETHE (1749-1832)

Trpljenje mladega Wertherja izide 1774. werther, razočaran nad življenjem, neuslišan v ljubezni, naredi na koncu samomor. Orožje pride iz rok Lotte. V tem času se razvije poezija **GROBOV IN NOČI**

7. ANGLEŠKA ROMANTIKA

BYRON (1788-1824)

- Nemirno življenje ga pripelje med prostovoljce v Grčijo, v boj proti Turkom,
 - Ne pade na bojnem polju, umre za malarijo
 - Med Slovani je bil najbolj priljubljen
 - Mnogo Slovanov je bilo pod Avstrijo → nesvobodni
 - Prešeren je prevajal **PARIZINO**
- PARIZINA:** v njej gre za motiv nezvestobe in ljubosumja in maščevanja. Prevajal jo je France Prešeren

- **Njegova dela:**

- romanje grofiča Harolda → epsko-lirska pesem
 - satirična pesnitev Don Juan
 - povest v verzih – Parizina
 - MELANHOLIČNO SVETOBOLJE (svet je bolečina)
 - Nasprotje med ideali in stvarnostjo
 - Poudarjena svobodoljubnost
 - Upornost
- pesimistični pogled na svet, z njegovimi deli so se širile romantične ideje

Ostali pesniki: **Shelly, Keats, Walter Scott** → Ivanhoe (vpliv na Jurčiča) (zgodovinski roman)

BRALI SMO: Romanje Grofiča Harolda: bogati ljudje se odpravijo po poteh junaka

- **PEREY BYSSHE SHELLEY (1792-1822)**

- Rojen v bogati družini

- Omogočen je imel študij v Oxfordu, z univerze pa so ga zaradi razglašanja ATEZIMA izključili
- Živel je v Londonu
- Njegovo čustveno-miselno liriko pogosto preveva ideja panteizma (bog je vsepovsod okoli nas) in harmonije, kar je značilno za sonetni cikel ODA ZAHODNEMU VETRU, napisanem leta 1820 v Firencah
- Najbolj znano delo je Osvobojeni Prometej (v njem so posebej poudarjene ideje upora in svobode)
- Primerjava s Prešernom: Krst je zgodba- imamo zgodovinsko ozadje, tukaj pa je prekipajoče čustvo. Prešeren je klasičen pesnik, Shelley je bolj Lirski.

➤ **JOHN KEATS (1795 London-1821 Rim)**

- Rojen v revni družini
- Nekaj časa študiral zdravilstvo, kasneje se posvetil pisanju
- Njegovo življenje je bilo kratko in mučno
- Poleg nesrečne ljubezni ga je vse bolj izčrpavala JETIKA (bolezen revščine)
- Po zdravje se je napotil v Italijo kjer je tudi umrl
- Je predhodnik LARPURLATIZMA, saj je njegova poezija izraz hrepenenja po čisti harmonični lepoti
- **Napisal ODA SLAVCU**

➤ **WALTER SCOTT (1771-1832)**

- Po izobrazbi je bil pravnik
- Zbiral in izdajal je ljudsko poezijo in stare tiske
- Pod vplivom ljudskega slovstva je začel pisati romantične povesti v verzih in balade
- Nazadnje se je uveljavil s številnimi in obsežnimi zgodovinskimi romani (Starinar, Ivanhoe)
- V slovenski književnosti je Scott najbolj vplival na **JURČIČA**

WORDSWORTH→Narcise

CONSTABLE→slikar

TURNER→slikar

8. FRANCOŠKA ROMANTIKA

➤ **ALPHONSE de LAMARTINE (1790-1869)**

- Stara plemiška družina
- Zaradi bolezni je opustil vojaško kariero in bil v diplomatski službi
- Zadnja leta življenja je preživel v hudi revščini
- Velja za prenovitelja francoske lirike v duhu romantike
- Zbirka *PESNIŠKA PREMIŠLJANJA* je uvedla sentimentalna razpoloženja
- Pesnitev *SOKRTOVA SMRT* (v njej razpravlja o nesmrtnosti duše)
- Brali smo : JEZERO

➤ **VICTOR HUGO (1802-1885)**

- Najslavnejši francoski romantik-pesnik, pripovednik in dramatik
- Napisal več pripovednih del, med njimi tudi zgodovinski roman *NOTERDAMSKI ZVONAR (QUASIMODO)* (1831) ter socialno naravnani roman *NESREČNIKI*

- Kratek čas je študiral na politehnični šoli, a se je kmalu povsem posvetil leposlovju
- Ukvarjal se je tudi s politiko in moral zaradi tega v izgnanstvo
- Ko so se doma razmere spremenile se je vrnil in do smrti živel v Parizu, slavljen kot najboljši živeči francoski pesnik in pisatelj
- njegovega pogreba se je udeležilo dva milijona ljudi
- bil je vsestranski književnik
- izdal je več pesniških zbirk (Jesensko listje, Notranji glasovi, Žarki in sence...)
- ter več dramskih del o znanih zgodovinskih osebnostih (Kralj se zabava, Hernani...)
- vrsto zgodovinskih romanov po Scottovem zgledu

9. ITALIJANSKA ROMANTIKA

➤ GIACOMO LEOPARDI (1798-1837)

- Največji italijanski pesnik po Petrarci
- Ni šel v redoljubno smer romantike, saj so mu bile narodnoprebudne težnje zaradi izrazito samotarskega življenja tuje
- Ni bil tipičen romantik,
- Italija se je dvigala, Italijanske državice so se združile v eno državo
- Je iz obubožanega plemiškega rodu, prepuščen strogi vzgoji dominantne matere, nesrečen zaradi osamljenosti
- Študiral je doma, saj je bil za na univerzitetu prešibkega zdravja
- Živel nemirno življenje, nesrečen v ljubezni, brez pravih stikov z ljudmi, zapuščen, samotarsko življenje, kar se dogaja v javnosti ga ne zanima
- Umrli je v veliki revščini
- **BRALI:** Večer na dan praznika, Sam sebi
- Njegove pesmi so leta 1831 izšle v zbirki *SPEVI* in so izraz izrazito pesimističnega občutenja sveta
- To so predvsem lirske pesmi in ode, največkrat z romantičnimi motivi svetobolja, minljivosti in nesmiselnosti človekovega življenja
- Pisane so po antičnem zgledu v umirjenem slogu in verzu

10. SLOVANSKA ROMANTIKA

RUSKA

➤ ALEKSANDER SERGEJEVIČ PUŠKIN (1799-1837)

- Potomec stare plemiške družine
- Poročen je bil z 17-letno dvorno damo in se zapletal v številne intrige
- Da bi branil ženino čast je izzival dvoboj, pri katerem je bil sam smrtno ranjen.
- Je osrednja osebnost ruske romantike
- Umetniško vrhunska je tako njegova lirika, kot tudi epika, pripovedna proza in dramatika (lirika se prepleta z epiko)
- Pomembno je ironično in satirično gledanje na svet (**SATIRA-norčevanje**) (**IRONIJA-kritičen pogled**)
- Nanj sta vplivala predvsem Byron in Scott

- V liriki je utesnjeval romantične motive, predvsem nasprotje med idealom in stvarnostjo
- Najbolj izvirno delo je **Jevgenij Onjegin, s** katerim je dosegel enega od vrhov evropske romantike, in je izšlo leta 1833
- Je roman v verzih
- Na glavno osebo pripovedovalec gleda s kritične razdalje (DISTANCE)
- Naveličanost in osamljenih mladih ruskih intelektualcev (razumnikov) pripisuje političnemu ozračju v carski Rusiji
- Vladajo carji samodržci (diktatorji)
- **Literarni ruski kritik BAHTIN** pravi, da je roman enciklopedija ruskega življenja, jezikov in slogov dobe
- **Rusi so se zgledovali po francozih**
- Menjata se vlogi pripovedovalca in glavne pripovedne osebe
- Pripovedovalec je lirski izpovedovalec pa tudi ironični komentator romantičnega junaka
- Zanimivi so ženski liki v romanu, zlasti likatjane
- Jevgenij je mlad, bister a vsega naveličan ruski plemič. Je bolan, bolezen imenujemo naveličanost (**HANDRA po rusko**) (**SPLEEN po angleško**), vendar samomora ni poskušal delati
- BRALI: Zimski Večer, Jevgenij Onjegin

11. POLJSKA ROMANTIKA

➤ **ADAM MICKIEWICZ (1798-1855)**

- Rojen je bil v obubožani plemiški družini
- Študiral je književnost in postal gimnazijski profesor
- Za 5 let je bil izgnan iz Poljske v Rusijo
- Mickiewicz so v času romantike dobro poznali njegovi sodobniki Čop, Prešeren in Vraz, pozneje tudi slovenski realisti in modernisti Murn- ta je prevajal njegova dela
- Najpomembnejše njegovo delo je epski nacionalni ep **GOSPOD TADEJ (1834)**, romantična zgodovinska povest podnaslovljena kot »plemiška povest iz leta 1811 in 1812 v dvanajstih knjigah v verzih.«
- Pripoveduje o idiličnem življenju poljskega plemstva, ki ga vznemiri Napoleonov pohod v Rusijo
- V pripovedi se romantične ljubezni prepletajo z idejami domoljubja in svobode
- Delo je polno političnega in vojaškega dogajanja

12. ČEŠKA ROMANTIKA

➤ **KAREL HYNEK MACHA (1810-1836)**

- Znamenita pesnitev Maj
- Ideje: panslavizem (avtorji izrazito zagledani v slovanstvo), naslon na Byrona, poudarja individualizem, svetobolje, pesimizem in mihilizem (človek v nič ne verjame)
- Maj je izšel leta 1836 in govori o Wiliamu. Wiliem je obsojen na smrt, ker mu je oče prevzel izvoljenko

- Ob lirskih prvinah srečujemo epiko med nasprotji temnimi slikami (nezvestoba, zapeljevanje, maščevanje), po drugi strani svatoba narave (barve, zvoki)
- Čutimo moč višje sile, ki obravnava človekovo življenje

➤ **PETAR PETROVIĆ NJEGOŠ (1813-1851)**

- Umrli je mlajši kot Prešeren
- Rojen v družini črnogorskih knezov
- S 17-imi leti je postal črnogorski vladika, cerkveni in pposvetni vladar, ter z vso odgovornostjo vodil državo, ki se je otresala Turkov
- Tudi sam se je v nemo izobraževal, kupoval knjige, bral rusko, francosko in italijansko, potoval je v Italijo, Avstrijo, Rusijo
- Bil je široko razgledan po tedanji Evropi in globoko povezan s svojim ljudstvom
- Napisal najbolj znamenito pesnitev slovanskega ljudstva GRSKI VENEC-1847

➤ **PRAVLJIČAR: HANS CHRISTIAN ANDERSEN (1805-1875)**

- Rojen v revni čevljarški družini
- Preživljal je težko otroštvo in se zelo neredno šolal
- Njegovo nadarjenost je spoznal ravnatelj kraljevega gledališča in mu omogočil šolanje in študij na univerzi
- Pisal je pesmi, drame in romane, a zaslovel je šele s pravljicami
- Znana dela: Grdi raček, Cesarjeva nova oblačila

Nemci:

- **BRATA GRIMM**
- **EDGAR ALLAN POE- Krokar, Maska rdeče smrti**
- **JOHANN GOTTIFRIED HERDER**
- **BRATA SCHLEGEL-**

WEIMARSKA KLASIKA:

- **BÜRGER-Lenora**
- **SCHILLER-**
- **GOETHE-Trpljenje mladega Wertherja**
- **Brata GRIMM**
- **HENRICH HEINE-Lorelay**

13. ROMANTIKA NA SLOVENSKEM

- Obdobje se začne leta 1830 in je trajalo do 1848 (1849)

1.zvezek Kranjska Čbelica pomlad narodov Prešernova smrt
padec Metlernichovega absolutizma

- **1780-** rojstvo Jerneja Kopitarja
- **1797-** Čop (Prešernov bližnji rojak)- Žirovnica
- **1800-**Prešeren, Slomšek (Ponikva)
- **1808-** Kopitarjeva slovnica (v nemščini)

- **1809-1813**- Napoleon, Ilirske province. Predmračni čas, Maročna revolucija-1848. v umetnosti prevladuje BIDERMAJER umetnost, slog
- **1810**- Stanko Vraz (Štajerska). Bil je Ilirec
- **1825**- izide Metelkova slovnica. **METELČICA**
- **1830**-julijska revolucija v Parizu
 - 1. besedilo slovenske romantike: elegija Prešernu→**SLOVO OD MLADOSTI**
- **1831**- abecedna vojna, v katero kasneje posežeta tudi Čop in Prešeren
- **1836**-izid KRSTA PRI SAVICI
 - prva slovenska povest: Janez Ciglar- SREČA V NESREČI
- **1843**- kmetijske in rokodelske novice, urednik Bleiweis
- **1846**- izid Prešernovih poezij in Slomšek postane levantinski škof, ki jo je potem prenesel v Maribor
- **1848**- Marčna revolucija na Dunaju, Zadnji zvezek Kranjske Čbelice
- **1849**- smrt Prešerna
- **1851**-smrt Vraza
- **1861**- smrt Slomška

➤ **ILIRIZEM**

- Gibanje je nastalo na Hrvaškem
- Vodil ga je LJUDEVIT GAJ.
- Zanj se navduši Vraz
- Vabi tudi Prešerna, a on se ga brani

14. **PREŠERNU**

- **Rojen 2.12.1800**
- **Umrl 8.2.1849**
- Kljub želji domačih, predvsem matere, da bi postal duhovnik in leta **1828** z odliko končal pravo
- Odvetniški pripravnik
- **1832** v Celovcu opravil odvetniški izpit, opravi ga slabo
- **1833 spozna PRIMIČEVO JULIJO- njegova ljubezen**
- po l. 30 govorimo o **njegovem zrelem obdobju**, ko so nastale njegove najpomembnejše umetnine: SLOVO OD MLADOOSTI, SONETJE NESREČE, GAZELE, SONETNI VENEC, KRST PRI SAVICI
- POEZIJE IZIDEJO LETA 1846 z letnico1847 (druga izdaja pa leta 1866
- Prvo ohranjeno Prešernovo besedilo je pismo staršem z Dunaja leta 1842.

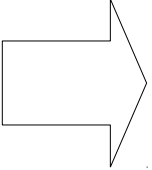
- V njem sebe primerja s ptičem, ki se ujame v past in sadovnjakom, ki ga kmet spremeni v zeljnik
- **Prvo besedilo romantike je Slovo od mladosti**
- Pesem je po vsebini elegija (žalostinka) → prva Prešernova izpoved njegove lastne usode
- Predstavlja misel o **izgubljeni mladosti** → mladost mu predstavlja največjo vrednoto v življenju. Objokuje, da je mladost minila, čeprav je bila grenka in polna hudih spoznanj. **BIVANJSKA TEMATIKA**
- Živel je v času ABSOLUTIZMA.
- Slovenci smo pod Avstrijci (Habsburžani), ki vladajo do 1808
- Napoleon in Ilirske province → trajajo do 1813, zatem smo spet pod Avstrijci
- **Kitica v pesmi Slovo od mladosti je stanca, verz pa je laški enajsterec**
- **Kitica: a b a b a b c c**
- Oksimoron- vrsta metafore, pomeni duhovit nesmisel- besedna zveza, sestavljena iz nasprotujočih si pojmov (temna zarja, sovražna sreča, up goljufivi)

- **SONETJE NESREČE**
- Bivanjska tematika
- Nastanek 1832, izidejo v KČ leta 1833
- Sonetov nesreče je najprej 7, nato enega črta –6
- 1.) O vrba, srečna draga vas domača! Sonet domotožja oz. vzroka za Prešernovo nesrečo
- 2.) popotnik pride v Afrika puščavo, sonet spoznanja ali deluzije (razočaranja)
- 3.) hrast, ki vihar na tla ga zimski trešne, sonet usode št.I. (sonet fatalizma- vdanosti v usodo, poraz)
- 4.) komur je sreče dar bila klofuta, sonet usode št II. → prešeren že začne razmišljati o smrti
- 5.) življenje ječa, čas v nji rabelj hudi, sonet smrti
- 6.) čez tebe več ne bo, sovražna sreča, sonet resignacije ali ravnodušnosti, tudi obupa → stoicizem: filozofija stoie (Mark Avrelj → pisal je dnevnik, oče filozofije stoie). Predano prenašanje življenjskih bremen = **STOICIZEM**

- **1. sonet:** Če pesnik ne bi zapustil domače vasi, ne bi bil nesrečen
- **golfiva kača- BIBLIJSKI MOTIV**
- 'vse lepo se spreminja v strup'
- pesnik svoje življenje imenuje barka (pesem podoba)
- Sv. Marko- zaščitnik cerkve v Vrbi

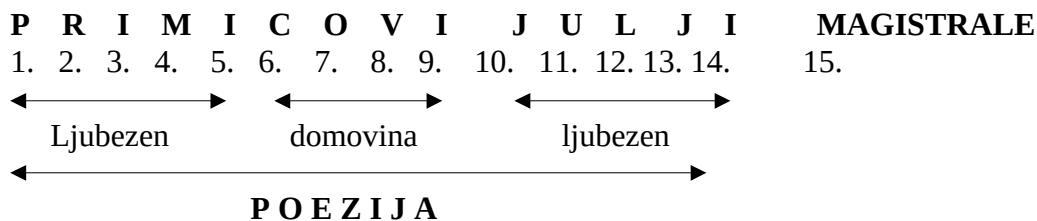
- **2.sonet** → spoznanje ali deluzija
- je 2-delen v razmerju 2:2 (življenje: smrt)
- 1.del: oseba: popotnik v puščavi
- 2.del: oseba: mladenič- pesnik sam
- ta sonet je sestavljen iz 4 kitic: 1= TEZA, 2= ANTITEZA, 3= TEZA, 4=ANTITEZA

- **3.sonet** → sonet Usode, fatalizma
- je 2-delen v razmerju 2:2
- 1. del: podoba hrasta
- 2.del: siromak, -mladenič
- oksimoron → sovražna sreča=nesreča

- **4.sonet** → sonet vdanosti v usodo
 - razmerje → 3:1 (življenje: smrt)
 - Plut= bog bogastva
 - **5.sonet** → smrt je odrešnica → prijazna smrt, izraža hrepenenje po smrti, življenje je JEČA
 - ta sonet je v razmerju 1:3 (življenje:smrt)
 - **čas** je rabelj
 - **skrb** je nevesta
 - **trpljenje in obup**- hlapca
 - **kes** je čuvaj
-
- življenje
- **6.sonet** → sonet resignacije, vseenosti, ravnodušnosti, otopelost, neobčutljivost

SONETNI VENEC

- **1833, izid 1834**
- obsega 14. sonetov + 15. → magistralni sonet z akrostihom
- oblika: prevzeta od Petrarce
- slog pisanja v Sonetnem vencu je petrarkizem

- **Prešeren** v Sonetnem vencu povezuje 3 teme:
 - EROS: ljubezen
 - PATRIA: dom
 - POESIA: poezija
- **7.8.9.sonet** → VRH SONETNEGA VENCA
- pesnikova uslišana ljubezen do Julije, bi razmahnila tudi njegovo poezijo, to pa bi kulturno dvignilo slovenski narod.
- Po svoji zunanji podobi je sonetni venec nagovor Primicovi Juliji (AKROSTIH, posvetilo).
- **Je najvišji Prešernov umetniški dosežek**
- V duhovnem smislu pa je v njem združitev osebnega, ljubezenskega in nadosebnega (nacionalnega) stremljenja
- **1.sonet**: 2-delen
 - 1.del: razlaga sonetnega venca → teorija venca- »da« magistrale, pesem trikrat peta
- **2.sonet**: ljubezenska problematika, ki jo že prežema z nacionalnostjo
- **3.sonet**: omenja nekega pevca, ki je pel Estijanke (Leonora d' Este) → pevec je zaljubljen vanjo, piše je pesmi kot Prešeren Juliji

- **4.sonet** »mokrocveteče raž'ce poezije«- žalost, jok, elegije- Ovid, ljubezen bo rodila elegije
- pojavi se petrarkistično čačščenje in bidermajerski slog

PESEM PEVCU → poetološka tematika

- Pesniški poklic je pomenil romantikom vzvišeno in usodno poslanstvo.
- Prepričani so bili o odrešujoči vlogi tega poslanstva za svoj narod
- **V Prešernovi poeziji srečamo to temo pogosto in sicer v pesmih : ORGLAR, GLOSA, GAZELE, SONETNI VENEC, NOVA PISARIJA, PREKOP, NEIZTROHNJENO SRCE, ŽENSKA ZVESTOBA**
- Ljubezen se pojavlja večkrat kot navdihovalka poezije
- V pesmi je stroga simetija → razmerje kitic: 2:3:4:3:2
- Središče je v štirivrstični IMA 5 KITIC!
 - a
 - e rima na samoglasnike
 - i posamezne kitice: GLASOVNO SLIKANJE
 - o
 - u
- položaj pesnika je obsojenost na trpljenje
- motivno pesem Pevcu nadaljuje Glosa, ki tudi govori o pesniškem poklicu
- idejno pesem blizu Sonetom nesreče.
- Obup, kesanje in strah so tudi tu neločljiv delež človeškega življenja.
- Pesnikova poklicna usoda je, da nosi vse to breme
- V pesmi je podal svoj filozofski pogled na pesništvo → romantičen pogled
- **Središče pesmi je** v 3. kitici, kar združi sedanost s preteklostjo in prihodnostjo, vse tri pa vidi enako brezizhodne.
- **2 antična mita : Orfej in Prometej**
- kitice se začenjajo z retoričnimi vprašanji, na katere pravzaprav ni odgovora

15. REALIZEM

- po letu 1830 začetek realizma v Evropi
- pisci življenje opisujejo na stvarjenju, objektivni način → realisti se soočijo s stvarnostjo
- pisci v literaturo uvedejo tudi nižje sloje (**PROLETARIAT**)
- filozofija tega časa se imenuje **POZITIVIZEM**
- **predstavniki AGUSTE COMTE**
- pozitivisti raziskujejo vse naravne in družbene pojave, ki se lahko dokažejo (preverljivi pojavi)
- v tem času so se razvile nove znanosti:

- **biologija:** DARWIN- teorija o človekovem izvoru iz živali;
- **psihologija:** govori o človekovi zapleteni protislavni notranjosti DOSTOJEVSKI- pomemben psihološki realist
- **sociologija:** ukvarja se z človekovim mestom v družbi in njegovo odvisnostjo od družbe v kateri živi; marksizem (Karel Marks, Engels)
- stvarnost, ki jo opisuje realizem zajema zgodovinsko dogajanje socialne in politične razmere

- 19

- obravnava biološke in psihološke zakone
- realiste zanimajo vsakdanje življenje, usode, bolezni, smrt
- sile, ki določajo življenje delajo človeka krhkega, ranljivega
- ves čas se mora podrežati stvarnosti
- realisti stvarnost vrednotijo glede na moralno in socialne učinke različno
- osvetlujejo je kritično, večkrat s protestom
- radi bi našli način, da bi jo spremenili
- **realizem se je najbolj razvil v Franciji** (Francija → dežela realizma), **v Angliji** pa tudi v **Rusiji**
- realizem ni bil enotna smer
- v vsaki deželi se je razvijal ob drugačnih družbenih, kulturnih in političnih vplivih

➤ VRSTE REALIZMA

- ROMANTIČEN REALIZEM
 - o pisci so pod močnim vplivom romantike
 - o nastopajo literarno romantične osebe (skrivnostne, strastne, čustvene osebe)
 - o bliskovita dejanje nepričakovana- delajo nelogične stvari
 - o okolje je podano realistično
 - o tudi kraji dogajanja so realni in nekaj novega: sirotišnice, šole, revne četrti
 - o Avtorji: **FRANCIJA:** BALZAC, STENDHAL
ANGLIJA: DICKENS
NEMČIJA: HENRICH HEINE
RUSIJA: PUŠKIN, LAMONTROV
- POETIČNI REALIZEM
 - o Razvil se je zlasti v nemško-pešočih deželah (Nemčija-Avstrija)
 - o Med našimi predstavniki realizma so Tavčar, Kersnik
 - o V delih poetičnega realizma je stvarnost ovita v nekakšno tančico idiličnosti.
 - o Namerno izbirajo lepše plati življenja
- KRITIČNI REALIZEM
 - o *Najdemo ga v večini del*
- SOCIALNI REALIZEM
 - o Izpostavlja socialne probleme
 - o Način opisovanja je romantičen, psihološki, subjektiven
 - o DICKENS-izpostavljeno je njegovo delo Oliver Twist
 - o Zanima ga položaj malih ljudi, ki zbuja v bralcih usmiljenje

- **OBJEKTIVNI REALIZEM**

- Življenje prikazuje stvarno in neprizadeto, neosebno
- Do dogajanja pripovedovalec zavzema distanco.
- Pripoveduje v 3.osebi → je tretjeosebni
- Vsevedni/arktorialni pripovedovalec (TOLSTOJ, TURGENIJEV → rusa)
FLAUBERT, THACKERAY

- **PSIHOLOŠKI REALIZEM**

- Nastal je vzporedno z razvojem psihologije
- Razkriva človekov intimni notranji svet
- TOLSTOJ in DOSTOJEVSKI
- Na severu v Skandinaviji Norveška imamo IBSEMA in STRINDBERGA → šved